

การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ

Producing and Developing Teachers Creating Health and Aesthetics

วิรดี เอกธรรงค์ชัย¹ และจักริน ดวงคำ²

Wiradee Eakronnarongchai and Jakrin Duangkam

Received: April 07, 2023

Revised: June 15, 2023

Accepted: June 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะและสุนทรียะ ซึ่งต้องมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความสามารถในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจนมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี ห่างไกลจากพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ โดยจำเป็นต้องสร้างความฉลาดทางสุขภาวะ กล่าวคือ ความเป็นสุขอย่างฉลาด อันได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งรวมเรียกว่า “เสาหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้” เช่นเดียวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสุนทรียะที่ต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ โดยการสร้างสุขภาวะและสุนทรียะนั้นไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของครูสุศึกษาและพลศึกษา หรือครูศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์เท่านั้น หากแต่เป็นหน้าที่ร่วมของครูทุกสาขาวิชา และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังนั้นการผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ จึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักและความเข้าใจในตนเองให้แก่กันศึกษาคู ซึ่งครูไม่ว่าจะสาขาใดก็ตามสามารถสร้างเสริมสุขภาวะและสุนทรียะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ อันจะทำให้เกิดการผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี; Udon Thani Rajabhat University

คำสำคัญ: การผลิตครู, การพัฒนาครู, สุขภาวะ, สุนทรียะ

Abstract

This academic article aimed to study learning management to promote health and aesthetics. This must focus on giving students the ability to develop health behaviors until they had a healthy lifestyle. Away from various risky behaviors, it was necessary to build health intelligence, that was, happiness intelligently, which included learning to know, learning to actually practice, learning to live together and learning for life which were collectively called “The main pillar of organizing learning activities” as well as organizing learning to create aesthetics that must focus on promoting creativity, imagination, appreciation of beauty, aesthetics, and value. And creative expression by creating health and aesthetics was not only the duty of health and physical education teachers or art, music, and dance teachers only. But it was the joint duty of teachers of all subjects and cooperation from all sectors must be received. Therefore, producing and developing teachers creating health and aesthetics should emphasize on creating awareness and self-understanding for student teachers. Teachers in any field can promote health and aesthetics in their students. This will lead to the production and development of teachers who created health and aesthetics with quality and efficiency which was beneficial and valuable to the development of the country in the future.

Keywords: Teacher Production, Teacher Development, Health, Aesthetics

บทนำ

“ครู” ถือเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติ คือ ทรัพยากรทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของระบบการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาของประเทศ คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ผลิตครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ แต่หลักสูตรการผลิตครูในปัจจุบันกลับไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อรองรับกับยุคสมัยที่แปรเปลี่ยนไปเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามการผลิตครูใน

ปัจจุบันยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น นโยบายการผลิตครูที่ขาดความต่อเนื่อง การผลิตครูที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปริมาณและคุณภาพของคณาจารย์ครุศึกษา การขาดการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูและการพัฒนาทักษะการสอน หลักสูตรมีรายวิชาเกี่ยวกับการสอน ความรู้เนื้อหาน้อย ระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพยังไม่มีคุณภาพ เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2558; ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2559; อภิภา ปรัชญพฤทธิ, 2560)

แม้จะกล่าวได้ว่า ครูซึ่งมีหน้าที่หลักในการหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และถือเป็นวิชาชีพที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยพบว่า การผลิตครูในประเทศไทยแตกต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครูในหลายประเทศ และการผลิตครูในประเทศไทยยังมีจุดอ่อนหลายด้าน เช่น ปัญหาการผลิตครูไม่ตรงกับความต้องการในการใช้งาน สาเหตุของปัญหานี้อาจเป็นเพราะขาดการวางแผนการผลิตร่วมกันระหว่างผู้ผลิตครูและผู้ใช้ครู ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครู ที่มีการวางแผนการผลิตร่วมกันระหว่างสถาบันการผลิตครูและหน่วยงานผู้ใช้ครู ทำให้สามารถควบคุมปริมาณและคุณภาพการผลิตครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า หลักสูตรผลิตครูของไทยยังมีจำนวนรายวิชามากเกินไป มีความซ้ำซ้อน ขาดความเชื่อมโยง มีรายวิชาด้านการสอนวิชาเฉพาะจำนวนน้อย การสอนเนื้อหาวิชาเอกยังไม่เข้มข้นพอ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างรายวิชากับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ มีปัญหาคุณภาพและปริมาณของครูพี่เลี้ยง ในขณะที่ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการผลิตครูเน้นสอนแก่นความรู้ทางครุศึกษาและวิชาเอก เน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ให้ความสำคัญกับคุณภาพของคณาจารย์ครุศึกษาและครูพี่เลี้ยง และเน้นคุณภาพการสอนงาน (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2559; ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์, 2559; National Institute of Education (NIE), 2009; Neimi, H., 2013)

ทำไมต้องสร้างสุขภาวะและสุนทรียะ

ปัจจุบันพบปัญหาพฤติกรรมสุขภาพและพฤติกรรมความสัมพันธ์ของอารมณ์และจิตใจของนักเรียน อันเนื่องจากครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนตระหนักถึงปัญหาสุขภาพและการแสวงหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาทั้งทางร่างกายและจิตใจเท่าที่ควร ครูมักใช้วิธีการสอนแบบบรรยายหรืออธิบายโดยให้นักเรียนฟังและจดบันทึกเนื้อหาตามที่มีอยู่ในหนังสือเรียนมากกว่าเน้นทักษะกระบวนการและการปฏิบัติ ครูเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาแต่เพียงฝ่ายเดียวและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนน้อย ไม่ค่อยได้ปรับปรุงหรือยืดหยุ่นรายละเอียดของบทเรียนให้สอดคล้องกับปัญหาของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่แรงจูงใจ ไม่วางแผนร่วมกันกับนักเรียนเพื่อจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนที่น่าสนใจ ทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น รวมถึงการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนจึงไม่มีประสบการณ์ตรงหรือการได้ลงมือปฏิบัติจริง การเรียนรู้ของนักเรียนจึงเกิดขึ้นได้น้อย ตลอดจนปัญหาการขาดครูผู้สอนที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน โดยพบว่า ครูผู้สอนในหลายสาขาวิชาไม่ได้สอนตามสาขาวิชาที่จบมา จึงทำให้เกิดปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจที่จะทำให้การสอนมีคุณภาพ จากสาเหตุดังกล่าวจึงส่งผลให้การเรียนการสอนน่าเบื่อหน่าย นักเรียนไม่สนใจเรียน ไม่เห็นความสำคัญ ไม่สามารถนำเอาความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปปฏิบัติจริงได้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ ตลอดจนยังส่งผลต่อสุขภาพและสุนทรียะของนักเรียนอีกด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; จินตนา สรายุทธพิทักษ์, 2554)

การสร้างสุขภาวะและสุนทรียะ

การศึกษาเอกสารพบว่า สุขภาวะ หมายถึง การดำรงชีพของบุคคลอย่างมีความสุขทั้งกายและจิตใจ อาจกล่าวได้ว่ามิใช่เพียงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น แต่รวมถึงการมีชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรง จิตแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บางอย่างที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อสุขภาวะเกิดเป็นปัญหาด้านสุขภาพ มลภาวะที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอาหาร วิถีชีวิต ค่านิยม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปแล้วแต่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาทั้งสิ้น การป้องกันหรือลดอัตราเสี่ยงลง ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากหลาย ๆ ฝ่ายในการช่วยสร้างเสริมสุขภาวะให้กับนักเรียน (สนธยา สีละมอด, 2557) ส่วนสุนทรียะ หมายถึง ความรู้สึกและการรับรู้ได้ถึงความงดงาม ทั้งที่อยู่ในธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ จึงเป็นสภาพการณ์และความสัมพันธ์ของอารมณ์และจิตใจที่มีต่อการรับรู้และชื่นชมความงดงามของแต่ละบุคคล ซึ่งอาจพัฒนาต่อไปถึงขั้นซาบซึ้ง ชื่นชม หลงใหล และส่งผลต่อบุคลิกภาพ รสนิยม ความรู้สึกนึกคิด การตัดสินใจคุณค่า รวมทั้งการตัดสินใจและพฤติกรรม สุนทรียะเป็นผลมาจากการเกิดประสบการณ์ที่เป็นวิชาว่าด้วยความนิยมความงาม เป็นเรื่องราวที่ว่าด้วยความงามที่เกี่ยวกับความรู้สึกอันละเอียดอ่อน มีอารมณ์และความรู้สึกถึงความงาม เป็นปรัชญาศิลปะที่มีเนื้อหาสาระของวิชา คือ การค้นหาธรรมชาติของความงาม (กฤษมันต์ วัฒนาณรงค์, 2556)

การจัดการเรียนรู้สุขภาวะนั้นต้องมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความสามารถในการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจนมีวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี ห่างไกลจากพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ โดยให้มีทั้งความรู้ความเข้าใจ และทักษะหรือกระบวนการ เกิดการพัฒนาที่เป็นองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นักเรียนจะต้องได้รับการกระตุ้นและจูงใจให้กำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงและมีคุณค่าในการพัฒนา

รูปแบบของวิถีชีวิตที่มีสุขภาพดี พัฒนาทักษะการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม รู้จักการสร้างความรู้ รับผิดชอบและสัมพันธ์กับคนอื่นทั้งที่โรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน เกิดการพัฒนาความสามารถในการเผชิญกับปัญหา การจัดการเรียนรู้จึงควรเน้นหลักการทางวิทยาศาสตร์และได้ทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อให้ได้รับประสบการณ์ในการแสวงหาความรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ในการสร้างสุขภาวนั้นจำเป็นต้องสร้างความฉลาดทางสุขภาวะ กล่าวคือ ความเป็นสุขอย่างฉลาด ซึ่งจะเกิดขึ้นได้โดยวิธีเรียนรู้ที่จะสามารถดำเนินไปได้ตลอดชีวิต อันได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Learn) หรือการฝึกฝนให้รู้วิธีที่จะเข้าใจ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) หรือการสร้างสรรคสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อม การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) หรือการมีส่วนร่วมและร่วมมือกับผู้อื่นในกิจการทั้งปวงของมวลมนุษย และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) หรือการมีสติปัญญาไหวพริบในการเข้าใจโลกรอบตัว มีความรู้สึกรู้คิด และจินตนาการที่จำเป็น ประพฤติตนด้วยความรับผิดชอบต่อและเป็นธรรม ซึ่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความสำคัญกับวิธีเรียนรู้ 4 แบบนี้ว่า “เสาหลักของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้” ส่วนผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ในการเสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ อีกทั้งได้ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; กรมวิชาการ, 2551; จินตนา สรายุทธพิทักษ์, 2554; Glanz, K., 2008)

การจัดการศึกษาตามแนวคิดการสร้างสุขภาวนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ข้อ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2560) คือ

1. ผู้เรียนเป็นสุข ได้แก่ ผู้เรียนมีสุขภาพดี มีทักษะการปฏิบัติให้ตนเองพ้นจากอันตราย ผู้เรียนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีวินัย รู้หน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อ มีจิตสาธารณะ อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความกระตือรือร้น ให้ความสนใจในการเรียน
2. โรงเรียนเป็นสุข ได้แก่ โรงเรียนมีการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพของผู้เรียน มีการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสุขภาพดี โดยสอดคล้องกับบริบทภายในโรงเรียนและท้องถิ่น มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การติดตามประเมินผลร่วมกันภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง มีแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสุขภาพของผู้เรียน
3. สภาพแวดล้อมเป็นสุข ได้แก่ โรงเรียนเป็นเขตปลอดเหล้า-บุหรี่การพนันและสิ่งเสพติด มีการคัดเลือกวัตถุดีบ เครื่องดื่ม และอาหารว่างที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของผู้เรียน

บรรยากาศในโรงเรียนและห้องเรียนเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โรงเรียนมีระบบป้องกันภัยและมีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดสภาพบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศร่มรื่น และส่งเสริมการเรียนรู้

4. ครอบครัวเป็นสุข ได้แก่ ครอบครัวรับฟังและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการป้องกันความเสี่ยงต่อพฤติกรรมที่ทำลายสุขภาพครอบครัว และโรงเรียนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านสุขภาพเพื่อร่วมพัฒนาสุขภาพผู้เรียน ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การดูแลเอาใจใส่ด้านการเรียนและพฤติกรรมด้วยวิธีเชิงบวก ครอบครัวเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสุขภาพของโรงเรียน

5. ชุมชนเป็นสุข ได้แก่ ชุมชนมีสถานที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้และใช้ประโยชน์เพื่อสร้างเสริมสุขภาพของผู้เรียน เปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนได้แลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับข้อมูลเชิงสุขภาพของผู้เรียน ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาพของผู้เรียน ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

โดยจะต้องมีการปรับสภาพลดปัจจัยเสี่ยง จัดโครงสร้างและระบบต่าง ๆ ให้โรงเรียนสภาพแวดล้อม ครอบครัว และชุมชนเป็นพื้นที่ปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพของผู้เรียนอย่างแท้จริง ทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อการรับการเปลี่ยนแปลงสู่โลกยุคเทคโนโลยีดิจิทัล การพัฒนาระบบการผลิตครูโดยใช้แนวคิดการสร้างสุขภาพเป็นฐานนั้น จะเป็นการก้าวสำคัญของวงการศึกษไทย สอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการดำเนินการผ่าน “โรงเรียน” ซึ่งถือเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเยาวชนในวัยเรียนส่วนมากอยู่ในระบบโรงเรียน จึงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพและพัฒนาโรงเรียนให้สามารถบริหารจัดการและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีคุณภาพได้ และระบบการศึกษาสร้างสุขผ่าน “โรงเรียนสุขภาพ” คือ ทางเลือกที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาการศึกษาของเยาวชนไทยในเวลา นี้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2560)

เช่นเดียวกับการจัดการเรียนรู้สุนทรียะนั้น ครูจำเป็นต้องเน้นในเรื่องของสุนทรียะ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเพราะสามารถทำให้นักเรียนรู้ถึงคุณค่าของความงาม สามารถแยกแยะองค์ประกอบของความงามและอื่น ๆ ที่นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับสุนทรียะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสิ่ง ๆ หนึ่ง ที่สำคัญคือการรู้จักคิดให้เป็นกระบวนการ มีเหตุมีผล และส่งผลให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ซึ่งได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาของตนเอง และส่งผลถึงความสามารถในการคิดแก้ปัญหา การเข้าถึงสุนทรียะนั้นนอกจากจะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองแล้ว ยังสามารถเรียนรู้ได้จากการสั่งสอน ชี้แนะ ชี้นำให้เห็นถึงสุนทรียะต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วไปใน

ทุกสภาพการณ์ อย่างไรก็ตามการสอนเพื่อพัฒนาสุนทรียะไม่ได้รับการส่งเสริมในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยมากนัก กระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถเข้าเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นหรือศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาเพื่อเข้าสู่อาชีพที่พึงปรารถนา สุนทรียะจึงเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มผู้เรียนในบางสาขาวิชา เช่น ศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับความงามเท่านั้น สาขาวิชาอื่น ๆ ไม่มีโอกาสได้เรียน ถึงแม้ว่าโดยระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะเปิดโอกาสก็ตาม แต่ความเป็นจริงไม่ค่อยเกิดขึ้น (หทัยรัตน์ พึ่งประยูรพงศ์, 2553)

การสร้างสุนทรียะนั้นต้องมุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้น กิจกรรมทางสุนทรียะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนานักเรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาระบบการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกต รายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่าสุนทรียะมีความสำคัญต่อมนุษย์ ดังนั้นการเรียนการสอนจึงควรเน้นและจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้รับตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อวางรากฐานในการพัฒนาการที่ดีอันจะทำให้เติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและเป็นผู้ที่มีสุนทรียะ กล่าวคือรู้จักคุณค่าของตนเอง สิ่งแวดล้อมรอบตัวและสังคม และสิ่งสำคัญของการรู้จักคุณค่าในกระบวนการทางสุนทรียะนั้นคือการรู้คุณค่าแบบมีเหตุมีผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551; กฤษมันต์ วัฒนานรงค์, 2556)

สุนทรียะนั้นเป็นทักษะทางอารมณ์และเป็นส่วนหนึ่งของความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งเป็นสมรรถนะของบุคคลที่สามารถพัฒนาได้ด้วยกระบวนการแห่งการสั่งสอน การสอนทักษะทางอารมณ์เพื่อสุนทรียะจึงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งการจะสร้างอารมณ์ร่วมได้ต้องเข้าใจอารมณ์นั้น ๆ เสียก่อนแล้วจึงถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นได้ สิ่งเหล่านี้เป็นการประยุกต์สุนทรียะซึ่งเป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรม คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำหรือผู้ที่มีความโดดเด่นที่สามารถสร้างความรู้สึกร่วมให้กับผู้อื่นได้ ล้วนเป็นผู้ที่มีสุนทรียะทั้งสิ้น การพัฒนาสุนทรียะจึงต้องได้รับความร่วมมือของทุกภาคส่วนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน จนถึงระดับนโยบายของชาติคือ รัฐบาล (กฤษมันต์ วัฒนานรงค์, 2556) ดังนี้

1. ระดับครอบครัว สิ่งที่สำคัญสำหรับครอบครัวในการสร้างสุนทรียะ คือ บรรยากาศที่อบอุ่นของครอบครัว การดูแลช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวซึ่งกันและกันเป็นฐานรากสำคัญของการฝึกทักษะทางอารมณ์เพื่อให้เกิดสุนทรียะ

2. ระดับสถานศึกษา สิ่งที่สำคัญสำหรับสถานศึกษาในการสร้างสุนทรียะ คือ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะทางอารมณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านวุฒิภาวะทางอารมณ์ ให้รู้สึกได้ถึงความงามและความซาบซึ้งต่อคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ผ่านกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรม และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

3. ระดับชุมชน สิ่งที่สำคัญในระดับชุมชนในการดำเนินการเพื่อสร้างสุนทรียะให้กับคนในชุมชน คือ การสร้างช่องทางและแหล่งข้อมูลสุนทรียะต่าง ๆ ให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคโดยไม่มีข้อจำกัดด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในสังคมเป็นอุปสรรค และส่งเสริมความงามที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

4. ระดับรัฐบาล สิ่งสำคัญสำหรับระดับนโยบายของรัฐบาล คือ การยอมรับและคุ้มครองความรู้สึกนึกคิดและเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งสุนทรียะของพลเมืองเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน

จะเห็นได้ว่า การสร้างสุขภาวะและสุนทรียะนั้น แท้จริงแล้วไม่ใช่เป็นเพียงหน้าที่ของครู สุขศึกษาและพลศึกษา หรือครูศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์เท่านั้น หากแต่เป็น “หน้าที่ร่วม” ของครูทุกสาขาวิชา และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน สังคม จนถึงระดับนโยบายของรัฐบาล

การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ

การที่จะผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะได้นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาแนวคิดและสาระสำคัญของวิชาชีพครูและการผลิตครู อันได้แก่ “สมรรถนะของครู” จากการศึกษามาตรฐานสมรรถนะของครู พบว่า สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับครูมีดังนี้ 1) การมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในวิชาที่สอนและวิชาที่เกี่ยวข้อง 2) การสอน 3) การประเมินผล 4) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ 5) การมีความรู้ด้านจิตวิทยาและการพัฒนานักเรียน 6) การมีทักษะด้านภาษา วัฒนธรรม การสื่อสาร ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีมและการคิดขั้นสูง 7) การมีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับงานครู ได้แก่ ความเป็นครู มีจรรยาบรรณ การพัฒนาตนเอง และพัฒนาวิชาชีพ มีความรู้ด้านพื้นฐานการศึกษา ปรัชญาการศึกษา นโยบาย

การศึกษา ประกันคุณภาพการศึกษา และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพรทิพย์ แข็งชั้น, 2551; Council of Chief State School Offices (CCSSO), 2013)

แนวคิดสมรรถนะของครูดังกล่าว นำมาสู่การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะได้โดยการผลิตและพัฒนาครูผู้สอนทุกสาขาวิชา ให้ทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาครูให้มิตักษะการสอนที่ดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล รวมถึงมีความพร้อมทั้งความรู้ในเนื้อหาวิชาการ ความสามารถในการชี้แนะความรู้ มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และมีคุณธรรมจริยธรรม โดยสามารถปรับใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพได้ตามความเหมาะสม เข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และเข้าใจในศาสตร์ที่ตนสอนอย่างถ่องแท้ ต้องมีความสามารถในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการรับรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดความรู้คุณค่าจากภายในจิตใจ

จากการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับ “แนวทางการผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะ” สรุปได้ว่า ครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะจำเป็นต้องมีพื้นฐานในการรักตัวเอง หมายถึง ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพกายและใจของตนเอง เพื่อให้สามารถดูแลใส่ใจสุขภาพกายและใจของผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากตนเองยัง “ขาด” การจะ “เติม” ให้กับผู้อื่นนั้นย่อมเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยยาก นอกจากนั้นยังพบว่า การรับรู้ว่าตนเองมีความรู้และความสามารถเพียงพอที่จะส่งเสริมสุขภาวะและสุนทรียะ จะช่วยให้ครูสามารถส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนของตนทั้งเรื่องความรู้และการใช้ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การออกกำลังกาย การฝึกจิต เจริญภาวนา หรือการเลือกรับประทานอาหาร เป็นต้น (เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์, 2562)

การผลิตและพัฒนาครูที่ผ่านมาอาจเป็นเพียงความพยายามสร้างครูให้เป็นหรือมีคุณสมบัติ สมรรถนะ ตามกรอบ กฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมอภิปรายสะท้อนว่า “การพยายามสร้างครูให้เป็นในแบบต่าง ๆ โดยที่ไม่ได้ฝึกให้ครูรับรู้หรือตระหนักในความเป็นตัวตนของตนเองเลย ไม่รู้ว่าตนเองเป็นคนอย่างไรนั้น จะนำไปสู่การเป็นครูได้อย่างไร” ดังนั้น การผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะ จึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนักและความเข้าใจในตนเองให้แก่ศึกษาคู ไม่เน้นเฉพาะนักศึกษาคูบางสาขาวิชา แต่ต้องทำให้การสร้างสุขภาวะและสุนทรียะ เป็นสิ่งที่ครูไม่ว่าจะสาขาใดก็ตามสามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ ซึ่งการสร้างนักศึกษาคูหรือครูให้มีความเข้าใจดังกล่าว จำเป็นต้องพัฒนาผ่านแนวความเชื่อว่า หัวใจของการพัฒนาการเรียนรู้นักเรียนให้ดีขึ้นได้นั้น อยู่ที่การเรียนรู้ที่ฝังอยู่ในการทำงานของครูและคณาจารย์ครูศึกษา ตลอดจนงานการดำเนินการจัดการของโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน รวมถึง

นโยบายของรัฐบาล อันจะทำให้เกิดการผลิตและพัฒนาครูผู้สร้างสุขภาวะและสุนทรียะที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2551). *การจัดสาระเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์. (2556). *การพัฒนาสุนทรียภาพ (Aesthetics)*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thairath.co.th/content/341567>
- จินตนา สรายุทธพิทักษ์. (2554). *เอกสารคำสอนรายวิชา 2723358 วิธีวิทยาการสอนสุขศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2559). *การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครู การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์ และพรทิพย์ แข็งขัน. (2551). *สมรรถนะครูและแนวทางการพัฒนาครูในสังคมที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศุภณัฐ ศศิวิวัฒน์. (2559). *รายงานชุดการปฏิรูประบบบุคลากรครู: ข้อเสนอการสร้างและคัดเลือกครูสอนดีรุ่นใหม่สู่การยกระดับคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.
- สนธยา สีละมอด. (2557). *กิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาวะ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2560). *โรงเรียนสุขภาวะการศึกษาแบบนวัตกรรมยุคใหม่ (Healthy School)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด.

- หทัยรัตน์ พึ่งประยูรพงศ์. (2553). การศึกษาการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่องานศิลปะ. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิภา ปรัชญพฤทธิ. (2560). การพัฒนารูปแบบการผลิตครู เพื่อรองรับการศึกษายุค 4.0. *วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก*, 35(3), 101-136.
- เอ็มอัชณา วัฒนบูรานนท์. (2562). การอภิปรายกลุ่มย่อย “แนวทางการผลิตและพัฒนาครูไทยในอนาคต” ในงานเสวนาหลังแลหน้า การฝึกหัดครูไทย. อุดรธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- Council of Chief State School Offices (CCSSO). (2013). *Interstate Teacher Assessment and Support Consortium in TASC Model Core Teaching Standards and Learning Progressions for Teachers 1.0*. Washington, DC : Council of Chief State School Officers.
- Glanz, K. (2008). *Health behavior and health education: theory, research and practice*. (4th ed). San Francisco : Jossey-Bass.
- National Institute of Education (NIE). (2009). *TE21: A teacher education model for the 21st century*. Singapore : NIE.
- Neimi, H. (2013). The finish teacher education, teachers for equity and professional autonomy. *Revista Espanola de Educacion Comparada*, 22, 117-138.

